

Teosofiska Samfundet.

Bref från **Pekka Ervast**.

Du vill att jag skall framlägga för dig min ståndpunkt i en fråga, som åter tyckes höra till dagordningen inom Teosofiska Samfundet, nämligen frågan om hvad T. S. egentligen är, och hvilken dess rätta uppgift månde vara. Du känner någonting katolskt i luften, säger du. „Det doftar af ambra och rökelse, hostian bäres omkring i högtidlig procession och orgelns brusande toner fylla tämpelhelgedomens mystiska halfdunkel Sakrament och ceremonier, hemliga krafter och hängifna känslöstämningar spela in i min fantasi och förvirra mina förut (tack vare schismen 1895) så klara begrepp om T. S:s osekteriska organisation“.

Eftersom du vill höra min åsikt och kanhända sätter värde på den, skall jag med nöje meddela dig mina tankar i saken. Jag tror i själfva verket, att förvirrade begrepp alltid uppstå då, när man glömmet den rätta innebörden och betydelsen af ord och termer dem man använder.

Här hafva vi nu två ting: teosofien och Teosofiska Samfundet, hvilkas namn ljuda lika. Den punkt, som det är af vikt att hafva utredd, är den, om dessa två ting äro skilda saker eller om de i viss mån äro identiska.

Vänta, jag hör nog, att du invänder: „teosofien och T. S. äro hvarken ett eller två ting, ty de äro såväl förenade som åtskilda. T. S. är förkunnaren och utbredaren af de teosofiska lärorerna – men naturligtvis äro dessa någonting annat än korporationen“. Men jag står fast vid mitt påstående, att vi måste hafva klart för oss, om teosofien och T. S. äro en och samma sak eller icke.

Låt oss till en början antaga, att de äro ett, d. v. s. att T. S. är teosofiens språkrör i världen. Så uppstår genast frågan: hvad är teosofi? ty utan att den besvaras, kunne vi ju icke veta, hvad samfundet har för en uppgift. Nåväl, den frågan har, om någon, blifvit utredd åter och åter igen – och likväl är den ännu icke klar att döma af de häpnadsväckande definitioner man fortsättningsvis kan få höra från utomståendes side. Mig synes att samfundsmedlemmarna själfva ofta nog förlora sig i dunkla och mystiska, mer eller mindre omfattande och storartade beskrifningar på detta beundransvärda ting: teosofi, i stället för att helt enkelt fråga sig: hvad är det väsentliga, det nya i den modärna teosofien?

Jag tycker om „klara papper“. Att det grekiska ordet teosofi betyder gudomlig visdom är af ingen praktisk nytta för mig. Visdomen är icke en vara, den där kan utbjudas till salu åt prutfärdiga köpare, och så länge hon icke är lefvande inom mig själf, har jag icke mycken hjälp vare sig af filologi eller teologi.

Hvad är modärn teosofi? Saken blir besvarad genom im direkt bevisföring.

Är teosofi detsamma som jämförande religionsforskning? Nej, ty det vore blott ett nytt namn på en redan existerande sak. För öfrigt torde en vetenskapsman hällre gå till de ursprungliga källskrifterna än till en teosofisk handbok, i fall han vill lära känna en eller annan religion.

Men kanske teosofien är identisk med ett eller annat religionssystem, t. ex. buddhaismen? „Teosofi är icke buddhism“ upprepade madame Blavatsky så ofta, att ett återupprepande icke längre är af nöden. För öfrigt: om teosofi vore detsamma som buddhism, om teosofi vore karma och reinkarnation och skandhas och nirvâna och mâya, – hvarför då namnet teosofi? Buddhaism vore både ärligare och mera träffande.

Icke häller kan teosofi vara liktydigt med broderskap eller tolerans, ty äfven dessa begrepp äro gamla och omtuggade och allmänt „erkända sanningar“ (fastän de förverkligas lika litet utom som inom organisationer med dem på programmet). Slutligen tror jag hvar och en teosof känner sig högligen förundrad, om någon anspelar på att teosofi vore något slags ockult konstmakeri, och att trollkarlar ex professo (om icke precis salongsmagiker) fabriceras i dess hemliga skolor à så och så många kronor per dussin.

Men hvad är då teosofi?

Jag erinrar mig, hvad en fransman, M. Chaboseau, tror jag, kallade teosofien i en bok, hvars namn jag glömt: *des lambeaux de divers systèmes*. Hade han rätt? Är teosofien blott „idékräm, hemfördd från främmande länder, sammansatt med estetisk fyndighet och sinne för effekt“, såsom en skribent i ett stockholmsblad i julas uttryckte sig?

Det anar mig, att alla teosofers hjärtan uppresa sig mot en sådan dom. De hafva funnit i teosofien icke endast „så mycket!“ utan någonting, som duger för dem att lefva på. Och detta något – är det religionernas öfverensstämmande läror? Nej, ty det kan ju hända, att alla religioner äro luftslott och fantasier. Är det karma och reinkarnation? Nej – ty hvad borgar för att återfödelsen är ett faktum? Är det broderskap eller tolerans? Åh, det pratet kände de till förut. Är det ockulta fenomen? Gud bevara, de spiritistiska manifestationer de varis med om hafva ingen behållning gifvit.

Hvad är det då för en tro, som är så dyrbar för teosotien?

När jag nu säger det, så gör det alls ingen „effekt:“ teosofens tio är tron på Mästaren – tron på Mästaren både såsom ideal och såsom ett lefvande „faktum i naturen“.

Ingenting annat! utropar du lika missräknad som häpen. Ingenting annat, svarar jag, har åtminstone värdet af att vara någonting nytt, extra, specifikt. Ja, om ej Mästarne finnas, då är teosofien icke mycket värd. Men tänk på, huru mycken betydelse det ligger i det lilla påståendet: Mästare finnas.

Det betyder, att det gifves människor, som nått den telluriska utvecklingens höjder, som äro fyllda af den gudomliga visdomen och således idealteosofier! Det betyder, att vi andra hafva samma mål att uppnå, och att hela vårt lif icke är (bör vara) annat än sträfvan efter denna i främsta rummet etiska fullkomlighet. Det betyder, att religionerna med sina „öfverspända“ sederegler icke äro foster af en uppjagad, fanatisk fantasi, utan visdomsord uttalade med största jämvikt och lugn af människor, som visste hvad de sade; att karma och reinkarnation, som ju läras af samma religioner, med all sannolikhet äro fakta i naturen; att broderskap och tolerans i härlig fullkomning kunne nås af människan och en dag skola förverkligas äfven i dessa jordiska förhållanden; att hemliga krafter utan tvifvel finnas förborgade hos människan.

Med ett ord: om Mästarne finnas, då finnes allt . . . Jag tror på Dem, – och det är ingalunda omöjligt att träda i förbindelse med Dem.

Alltså har jag nu besvarat frågan, hvad jag anser vara kvintessensen i den modärna teosofien. På detta svar skulle frågan om Teosofiska Samfundets uppgift bero. Nu kommo vi öfverens om att antaga, att T. S. är teosofiens språkrör i världen; med hänsyn till den ofvan gifna definitionen på den modärna teosofien kunna vi alltså fråga: hvilken uppgift, närmare bestämd, bör fastslås för T. S.?

Är T. S:s uppgift att studera jämförande religionsvetenskap och göra propaganda för sina resultater? Nej, ty det göra de, som ex professo äro forskare på detta område. Icke håller är samfundets uppgift att verka för någon viss religions, t.ex. buddhaismens, utbredning bland människorna, ty det göra resp. religionsbekännare själfva. Att begränsa arbetet till broderskap och tolerans kan icke håller vara T. S:s ändamål, ty många andre samfund verka i tal och skrift för dessa idéers spridning – än mindre att uppmuntra till något slags sysslande med ockulta krafter, ty föreningar med sådant program finnas mer än nog.

Nej, T. S:s uppgift kan icke i detta fall vara någon annan än den att vara språkrör för Mästarne, att likasom förkroppsliga en andlig individualitet, besjälad af tron på Mästarne och verkande Deras verk.

Huru skall detta tillgå, huru skall man bevisa sin tro på Dem och arbeta för Deras sak? Först och främst genom att lefva Deras lif, genom att vandra i Deras fotspår. Vi kunna aldrig bevisa vår tro annorlunda än genom att lefva den i bevis. Vi måste tjäna, älska, förlåta, försaka, vara fulla af glädje alldeles liksom Mästarne eller ock bemöda oss om dessa dygder. Vi måste vara andligen vakna och i vår dagliga vandring visa, att vi äro världens ljus och salt. Detta är grundvillkoret, om vi skola visa vår hängifvenhet för Mästarne. Af detta följer naturligen, att vi också i ord och skrift söka bringa Deras budskap till människornas kännedom, att vi sprida de teosofiska lärorna, att vi uppmuntra det jämförande religionsstudiet, att vi arbeta för broderskapets och toleransens idéer och försvara den psykiska och ockulta forskningen, när världen hänler.

Men först och främst betyder en dylik uppgift för samfundet, att T. S. är en af många individer uppbyggd lefvande lärjunge till visdomens lefvande Mästare. Är jag tydlig nog? Nåväl:

Så vacker än denna uppgift i sig själf är, tror jag dock *icke*, att man ursprungligen afsåg något sådant, när man stiftade Teosofiska Samfundet.

Erinrar du dig icke, att en af de ständigt upprepade stadgarna för T. S. lyder: „det är fritt från all sekterism och uppställer icke antagandet af någon viss trosbekännelse såsom villkor för medlemskap“? Tänk på detta: samfundet är konfessionslöst, det äger inga dogmer, och jämför härmed den ofvan gifna utredningen af teosofien. Till hvilken slutsats kommer du? Icke sannt: om T. S. utgör ett språkrör för Mästarne, om medlemmarna skola tro på Dem, då är genast en dogm fastslagen, då är samfundet alls icke osekteriskt? Helt säkert råka vi in i en grym återvändsgränd.

Denna lilla paragraf om T. S:s bekännelsefrihet afgör hela frågan. Långt ifrån att vara ett språkrör för vare sig teosofi i teknisk bemärkelse eller någon som hälst formulerad tro är T. S. „fritt från all sekterism“, och hvar och en „utan afseende å res, färg, tro, kön eller samhällsställning“ äger rätt att ansöka om medlemskap utan att någon frågar, hvad han tror eller icke tror. Och detta förhållande kullkastar hela vårt första antagande om teosofiens och Teosofiska Samfundets relativa enhet. Nu återstår oss blott den andra möjligheten, nämligen den, att teosofien och T. S. äro relativt två vidt skilda saker; och åter uppreser sig vår gamla fråga:

Hvad är i så fall det Teosofiska Samfundet? Hvilket intresse kan folk hafva att gå in i detsamma, och hvilket slags människor lockar det till sig?

T. S:s motto lyder: det gifves ingen religion högre än sanningen. Det finnes en mängd samfund och kyrkor i världen, hvilka alla hafva sin särskilda bestämda föreställning om „sanningen“ – men det fanns ingen sådan förening, där man utan alla fördomar tänkte på sanningen själf, eller där man förstod, att sanningen när allt går omkring tycker om att kläda sig i olika dräkter. Och därför grundades T. S. Det är en kyrka för sådant folk, som älskar frihet i åsikter likaväl som frihet i känslor, och som icke älskar friheten hos sig själf endast utan äfven hos andra. Det är en plattform för dem, som vilja uttala hvad de verkligen tro och tänka och icke hvad vana eller konvens lagt i deras mun. Det är ett tämpel utan tak och utan väggar, högt som himmelen och vidsträckt som den ändlösa rymden. Men det är likvisst ett tämpel. Där finnes andakt, hänförelse, starka känslor, stora och ljusa tankar. Det gifves ingen religion högre än sanningen, men – sanningen är dess religion. Människor som icke bekymra sig om sanningen mer än om lögnen, som icke söka något höyre ändamål i lifvet, de finna intet intresse af att träda in i ett tämpel och de komma ej häller till Teosofiska Samfundets portar.

Tre uppgifter har man gifvit åt samfundet: att bilda en kärna af ett allmänt broderskap, att befrämja studiet af jämförande religionsvetenskap och att utforska de andliga krafterna hos människan och i naturen.

Ja, dessa uppgifter äro egentligen själfgifna. Människor med ett gemensamt intresse för sanningen, med högaktning för hvarandras åsikter, med lust att lära hvarandra och af hvarandra, de bilda ju faktiskt en kärna af ett allmänt broderskap, i det de erkänna alla människors lika rätt, på samma gång de höra till olika folkslag, trosbekännelser, kön och samhällsställningar. Och på detta sätt arbeta de för broderskapets och toleransens princip. Naturligt är också, att en lust att närma sig sanningen icke tillåter en människa att kvarstanna i en öfverlefvad uppfattning om lifvet, utan tvärtom äggar henne att söka sanningen och att taga reda på hvad andra tänkt och sagt och gjort än blott hennes barndoms bekanta. Följaktligen intresserar hon sig för andra folkslags religioner, för de vises skrifter, för de store tänkarnes ord, för martyrernas troshandlingar – och då fyller hon den andre uppgiften på T. S:s program och befrämjar studiet af den jämförande religionsvetenskapen etc. Det är häller ingen under, om hon i sitt sanningssökande kommer fram ända till Mästarne d. v. s. teosofien, om det andliga lifvet vaknar hos henne, och hon blir en af lärjungarna till Dem, som vandrat den hemliga vägen till visdom. Då kommer hon i själfva verket att fullgöra den tredje punkten på T. S:s program och arbetar på utforskandet af de andliga krafterna hos människan och i naturen. Se, sådant är det Teosofiska Samfundet.

Du förstår, att min framställning här är schematisk. I praktiken är det ju vanligen så, att en person icke inskrifver sig i T. S., förrän han genowgått alla dessa „grader“ – ordningen må vara hvilken som helst. Hufvudsaken är dock den, att T. S:s karaktär står fast. Det är en osekerisk förening, en det fria tänkandets kyrka. Den „esoteriska skolan“ må gärna vara en lärjunge till Mästarne, ett sådant samfund som det jag tidigare beskref, men det exoteriska Teosofiska Samfundet har ingen annan dogm än sanningen.

Och det finnes dem, som påstå, att det ligger mycken „gudomlig visdom“ eller „teosofi“ i en dylik anspråkslös trosbekännelse.

Där har du mina tankar i frågan; och om de kunna vara dig till någon hjälp, så är jag mer än glad, jaa är lycklig.

P. S. Angående påståendet att Teosofiska Samfundet direkt vore stiftadt af Mästarne, vågar jaa invändningevis framhålla, att ju H. P. B. otvifvelaktigt var en af Deras utsände (liksom jag icke tviflar på att de äga äfven andra omedelbara lärjungar) – men var det icke H. S. Olcott, som utkastade planen till T. S. och utarbetade dess stadgar? Och när en gång principerna sanktionerats, kan det väl icke ligga i Mästarnes intresse att föreslå ändringar?

(Teosofisk Tidskrift 1902, Sjette häftet, Juni 1902, s. 132-139.)